

EUSKARAREN IZTERLENGUSUAK DIRELA ETA

1978-VII-28

Koldo Mitxelena

Biziki poztu naiz *Euskera*-ren azkeneko zenbaki mardu-lean, 22 (1977), 907-909, Swadesh-en izenarekin topo egin dudanean, eta hona non: Txillardegi, "Euskararen eta Kaukaso-ko hizkuntzen berezkuneaz". Swadesh dela eta glotokronologia dela, hagitz gazteago nintzen urteak etorri zaizkit gogora, aspaldixko honetan ez baitute ez bata ez besteak inoiz izan zuten bezalako arrakastarik.

Swadesh hizkuntzalari trebe eta saiatua izan zenik ez du inork duda egingo. Ospe onekotzat daukagu askok, gainera, komunista (edo) izanik, jasan zituenak jasan zituelako bere buruari ukorik ez egitearren.

Ez nioke, beraz, deus kendu nahi. Halaz guztiz, eta orduko eta geroko gorabeheren berri zerbait dakidalarik noraezean, ez dut uste Swadeshen legerik inon eta inoiz izan denik. Gehienez ere, Swadeshen formula bat dugu, besteri aski eta gehiegi zor diona. Berak aitortzen zuenez, bestek (Lees-ek, nik uste) eskainia baitzuen, honek berriz besterengandik mailebatua zuelarik. Formularen muina, fisikan ongi ezaguna hainbeste aldi eta lekutan erabiltzen denez gero, harako ekuazio diferentzial ximple baino ximpleago hartan baitatza:

$$- \frac{dy}{dt} = Ay$$

Baina honetaz, inork izatekotan, Txillardegik berak luke zer erakuts. Hurrengo urratsa, jakina, hizkuntzalarien esku gelditu zen, hauek bakarrik erabaki baitzezaketen, gutti gorabehera bederen, ze heinetan aldatzen den mila urteren

buruan hizkuntza baten oinharrizko hiztegia: hots, zenbat hitz galtzen diren ehuneko, berrien truk, epe horretan.

Halaber, Txillardegik, azaltzen dituen erakuskarrien arabera, ez ditu batere errespetatzen Swadeshek berak, baita behar ere, jarri zituen jokalegeak: jokoak ez luke, bestela, inolazko zentzurik. Eta hona lehenbizikoa: itzulpenak zirt edo zart, gerta ala gerta (*a cara de perro*, gaztelaniaz esaten denez), behar dira egin, erdal (ingeles) hitzaren ordainik zuzenena bilatuaz eta emanaz. Ezin daiteke, esate baterako, 'su' berdin 'erre'-rekin, eta gure *su*-ri dagokion georgierazko kideustekoak horixe, 'erre' alegia, adierazten du, oker ez banabil. Orobat, 'heart' ez da *gogo*, *bihotz* baizik; 'full' ez da *ase*, *bete* baino. Et sic de ceteris.

Hizkuntz ahaidetasunera, etorki komunera, gatozenez, bidenabar diot, badabil gure artean halako ilunbe hodeitsuren bat. Konparaketan, gureak, bakarka doanez, ez du istilu berezirik sortzen. Ez da, ordea, beste horrenbeste gertatzen hariaren hango muturrean. Bi maila bereizten dira, izan ere, dirudienez behintzat, eta hiru berezi behar lirateke, erdian hirugarrena sarturik. Georgiera esatea guttiegi esatea da, bai baititu ahaideak, eta ahaide hurbilak gainera: hizkuntza kartvelikoez, hego-aldekoez, ari naiz, jakina. Kaukasoko hizkuntzak aipatzea, berriz, gehiegixko ere bada, "ibero-kaukasiko" deitura daramatenak baizik hartzen ez baditugu ere, han usatzen diren gainerako guztiak (oseta eta) bakandu ondoan. Irudipenezkoa baizik ez baita, orain arte behintzat, multzo hori guztiori ahaidetasun kontuan biltzen duen lokarria. Bada eskuarteko libururik aski egoera horretaz argi eta garbi mintzatzen denik.

Esanak esan, ez nituzkeen esango halako ikara batek hartu ez banindu "Georgia-ko aztertzaileei jakin erazteko" zer ote dugun gogoan pentsatzen hasi nintzen orduko. Gure anaitzakoei (eta Lizardigandik hartzen dut hitza) zerbait jakineraztekotan, *dossier* osoa eman beharko diegu aditzera. Eta Txillardegik darabilena ez dago osorik, hor sartzen baita eskubide osoz gai horretan behinik-behin ezagun den baino ezagunago izatea merezi lukeen, eta Donostian bertan agertua dugun lantxo bat: "El método léxico-estadístico y su aplicación a las relaciones del vascuence", *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de los Amigos del País* (izena osorik

doa, laburdurarik gabe, bada ezpada), 17 (1961), 249-281. Tovar zuen egile eta lankideen artean honako hauek ageri ziren: Karl Bouda, René Lafon, W. Vycichl eta (honek badu bere gatzozpindua) Morris Swadesh bera. Argitaratzea bere bizkar izan zuenak ere ez zuen lan makala hartu.

Berandu konturatu naiz aipamena ez zela premiazkoa, *Euskeraren* zenbaki horretan bertan aurki baititeke, Tovar-en artikuluan, 476gn. plaman bereziki. Diodan hiru Kaukasoko hizkuntza erabili zituela Tovar-ek, baten ordeztan, eta G. A. Klimov-en hiztegi etimologikoa oraindik argitara gabea bazen ere, Txikobavarena erabilia izan zela hizkuntza kartvelikoei buruz. Matematika oinharriak ere aski garbiro azalduak daude, Tovar-en adiskide bati eskerrak.

Premiazkotzat daukate hor barrena ikertu nahi den gaiaz artean egin diren azterketak ezagutzea eta aipatzea. Hori, gainera, beti erraza izan da gurean (aski da maizenik hiruzpalau aldizkari gainbegiratzea); are errazagoa orain, Jon Bilbaoren obrari eskerrak. Ez dut uste, bada, Peneloperen lan-deslanean segitzea komeni zaigunik, egunez egina gauzez desegiten dugularik. Duela hamabost urteko kezkek eta asmoak ez daude hain zaharkituak non eta besterik gabe zokora daitezkeen.